

SVERIGE, SVENSKA OCH SVENSKT

Spela i par eller i mindre grupper, blanda korten och lägg kortleken mellan er. Dra lott om vem som ska börja. Den som börjar tar ett kort och läser upp det som står på kortet, och därefter svarar personen själv eller frågar någon av medspelarna. Bestäm innan ni börjar hur ni vill göra. Kan man inte svara så läggs kortet underst i högen, eller så låter man frågan gå vidare till nästa person. Den som svarar rätt får behålla kortet. Ett kort = 1 poäng. Sedan är det nästa persons tur att vända upp ett kort och läsa. Flest poäng vinner så klart!

Man kan också spela i par eller grupper och tävla mot varandra. Man hjälps då åt att besvara frågorna i gruppen.

FACIT – många av svaren fungerar som exempel, och kan såklart varieras och byggas ut. Facit finns också på vår hemsida: www.palinspiration.se

1) Lagom är ett svenskt ord med betydelsen "varken för mycket eller för litet", "utan överdrift", "för ändamålet lämplig storlek, mängd etc."

2) "Frukost, lunch, middag", med ett eller flera "mellanmål", är det vanligaste. Ibland kallas den mat man äter mitt på dagen för "middag", och den mat man äter på kvällen för "kvällsmat".

3) **Grön av avund** – så avundsjuk att man mår dåligt av det. **Att se rött** – att bli rasande arg (som en tjur som ser ett rött skynke)

Slå sig gul och blå – att slå sig väldigt hårt så att blåmärken uppstår. **Att vara svartsjuk** – en känsla av oro inför en rival i kärleksförhållanden

4) Exempel på städer: **Götaland** (den sydligaste av Sveriges landsdelar) – Malmö, Göteborg, Jönköping, Kalmar. **Svealand** (den mellersta delen) – Falun, Stockholm, Karlstad. **Norrland** (den nordligaste och största delen) – Umeå, Östersund, Kiruna, Gävle

5) Exempel på vad man kan behöva vid städning: sopborste, sopskyffel, dammtrasa, dammsugare, hink, trasa, såpa, fönsterskrapa etc.

6) I den egna trädgården eller på en gemensam festplats är det vanligt att man har en midsommarstång som kläs med löv och blommor. Sedan dansar man i ring runt midsommarstången och sjunger sånger samtidigt som man gör olika rörelser. Många har blomsterkransar i håret. De flesta tycker om att äta färskpotatis med matjessill, gräddfil och gräslök på midsommar, med jordgubbar som efterrätt. Att dricka snaps är också vanligt. Förr i tiden trodde man att midsommarnatten var magisk, så om en flicka plockade sju sorters blommor och la under sin kudde så skulle hon drömma om den som hon skulle gifta sig med. Detta lever kvar än idag, men numera mest som en lek för barn.

7) Exempel på väderord: dimma, nederbörd, storm, duggregn, vindby, klimat, molnfri, uppsprickande molntäcke, skur, underkyllt regn, hagel, uppehåll, töväder, dagsmeja, gråväder, sjöbris etc.

9) **mätt** – hungrig, **natt** – dag, **ung** – gammal, **lätt** – svår

10) **7 år** - skolplikten börjar det år som man fyller 7 år. Det betyder att man måste gå i skolan. **15 år** - man blir straffmyndig. Det betyder att man kan straffas för ett brott. Som 15-åring får man köra moped. **18 år** - man blir myndig. Man får gifta sig. Man får rösta. Man får köpa cigaretter. Man får köpa alkohol på restaurang och öl i affärer. Man får ta körkort. **20 år** - man får köpa alkoholhaltiga drycker på Systembolaget.

11) Exempel på synonymer: **söt** – gullig, rar, fin, näpen, sockrad. **arg** – sur, uppretad, förargad, ilsken, vred, förbannad.

varm – tempererad, upphettad, svettig, hjärtlig, innerlig, mild. **rolig** – lustig, skojig, kul, komisk, underhållande, festlig

12) Exempel på ord: stekpanna, visp, gryta, kniv, skärbräda, kastrull, spis, ugn, slev, stekspade, rivjärn, durkslag, litermått, kryddor, matolja etc.

13) **Dum som en åsna**, eller **Dum som en gås** = bete sig dumt utan att tänka sig för. **Envis som en åsna**, eller **Envis som en röd gris** = väldigt envis.

Arg som ett bi = mycket arg, men ofarlig för omgivningen. **Flitig som en myra** = väldigt flitig, och ibland överdrivet flitig.

14) Lingon är röda, blåbär är blållila. Lingon är mycket tåliga mot kyla. Blåbär är en av de vanligaste växterna i Sverige. Av båda bären kan man göra sylt, saft och gelé, och av blåbär kan man också göra pajer och blåbärsoppa.

15) "**Tack**" används när man vill visa sin uppskattning till exempel för en gåva, för någons omtanke, för en vänlighet, för en uppmärksamhet eller för något gott som man blivit bjuden på.

16) De vanligaste husdjuren är katt, hund, kanin, fågel, hamster, marsvin, mus/råtta.

17) Exempel på godis: choklad, lösgodis (köps i lösvikt), söt eller salt lakrits, kola, skumgodis. (2014 åt varje svensk i genomsnitt 17 kg godis.)

18) Fika innebär att man tar en paus från ett jobb eller en aktivitet för att dricka kaffe eller någon annan dryck, antingen ensam eller med vänner, familj eller arbetskamrater. Ofta äter man någon form av sötsak, kallad fikabröd, som bullar och/eller kakor. Fika spelar en viktig roll i svensk kultur, och svenskarna tillhör världens största kaffekonsumenter.

19) Älgen är ett hjortdjur och den svenska skogens största djur, och kallas ibland för "Skogens konung". Hanen (tjuren) kan bli över 2 meter hög och väga över 700 kg. Honan (kon) blir lite mindre. Hanarna har stora horn som står rakt ut på sidorna, och de faller hornen varje vinter. Honorna har inga horn. Älgens horn är en populär trofé bland jägare. Det finns vita älgar, men de är väldigt ovanliga. Älgen är landskapsdjur i Jämtland.

20) **vår** – mars, april, maj. **sommar** – juni, juli, augusti. **höst** – september, oktober, november. **vinter** – december, januari, februari.

21) Exempel på farliga djur: varg, björn, vildsvin, huggorm, fästing, geting (farlig för de som är allergiska) och älg (eftersom den orsakar många trafikolyckor).

22) **ofta** – vid många tillfällen, titt som tätt, ideligen, dagligen. **aldrig** – inte vid något tillfälle, inte någonsin

sällan – vid sällsynta tillfällen, ibland, någon gång, endast då och då. **alltid** – vid varje tillfälle, jämt, ständigt

23) **sjunga** – sjöng, **tro** – trodde, **le** – log, **dansa** – dansade

24) kvart i tolv (11.45/23.45), halv fyra (3.30/15.30), fem över halv nio (8.35/20.35), tio över sex (6.10/18.10).

27) **krona** – kan t.ex. betyda trädkrona / enkrona / kungakrona. **stjärna** – kan t.ex. betyda stjärna på himmelen / stjärna på en scen.

man – kan t.ex. betyda en karl / hår på en häst eller på ett lejon. **tomten** – kan t.ex. betyda markområdet eller trädgården / jultomten.

28) **ca** – cirka, **AB** – aktiebolag, **cm** – centimeter, **obs** – observera.

29) 1. Stockholm, 2. Göteborg, 3. Malmö, 4. Uppsala, 5. Västerås (2015).

30) 1.ett, 2.två, 3.tre, 4.fyra, 5.fem, 6.sex, 7.sju, 8.åtta, 9.nio, 10.tio, 11.elva, 12.tolv, 13.tretton, 14.fjorton, 15.femton, 16.sexton, 17.sjutton, 18.arton, 19.nitton, 20.tjugo.

31) **Knytkalas** – en fest som alla gäster själva tar med sig mat till och där maten sedan delas av alla.

Semla – en slags bakelse som består av en vetebulle med mandelmassa och vispgrädd i mitten och florsocker ovanpå. Kallas ibland också för fettisdagsbulle, eftersom den var avsedd att ätas på fastlagstisdagen. Numera äts de också på andra tider på året.

Aprilskämt – en sed som går ut på att man under den 1:a april ska lura någon att t.ex. tro på något som inte är sant eller att få någon att göra något onödigt. När man lyckats med detta säger man: "April, april, din dumma sill, jag kan lura dig vart jag vill!"

Klämdag – kallar man en arbetsdag eller skoldag som man blir ledig eftersom den infaller mellan en helgdag och en annan arbetsfri dag.

32) **Kräftskiva** – kallar man det kalas man har, vanligtvis under sensommar och höst, där man äter kräftor som huvudrätt.

Studiecirkel – består av en grupp människor som träffas regelbundet för att ägna sig åt studier eller kulturverksamhet, ofta arrangerat av något studieförbund.

Luciafirande – Ett vanligt luciatåg består av ett följe som sjunger sånger med Lucia- och jultema. Eventuellt har man också med sig och bjuder på kaffe eller glögg, lussebullar och pepparkakor. Luciatåget har alltid en lucia, klädd i vitt med ljuskrona på huvudet och ett rött band om magen. Lucian följs av tärnor, i likadana vita långa särkar som lucian men oftast med glitter eller kransar i håret. Stjärngossar med strutar på huvudet brukar höra till. När luciatåget består av barn har man ofta med tomtennisar och ibland pepparkaksgubbar. Lucia är en högtid som firas den 13 december, och det är också namnet på högtidens huvudperson. I Sverige markerar luciadagen tillsammans med advent inledningen på julfirandet. Den svenska lucian är en blandning av både förkristna och kristna figurer. Lucia är även ett helgon i romersk-katolska kyrkan med ursprung från Sicilien.

Påskkärring – enligt gammal svensk folketro en häxa som flyger på kvast till Blåkulla på skärtorsdagen, men nuförtiden är det barn som klär ut sig till häxor och går runt och önskar "Glad Påsk" eller delar ut påskkort och får då ofta godis tillbaka.

33) Våffeldag – ursprungligen en missuppfattning av namnet "vårfrudagen", Marie bebådelsedag, därav kommer seden att äta våfflor denna dag. Marie bebådelsedag firas nio månader före jul till minne av hur Jungfru Maria fick veta att hon skulle föda Jesus.

Tjugondag Knut – infaller den 13:e januari, då Knut har namnsdag, och anses vara julens sista dag. Man brukar säga att "tjugondag Knut kastas julen ut". Den dagen slänger många julgranen och plockar undan julpyntet. En del ordnar en fest som kallas julgransplundring.

Fredagsmys – benämning på övergången mellan arbetsvecka och helg, då familjen eller nära vänner samlas. Fredagsmys kan syfta på det som många gör, t.ex. titta på TV och äta chips, eller känslor såsom avkoppling och gemenskap som förknippas med det man gör.

Mellanmjölk – mjölk som har hälften så stor fetthalt som den vanliga standardmjölken, d.v.s. 1,5 procent.

34) berg – märg, färg, dvärg. **arg** – varg, sarg, karg. **korg** – sorg, borg, torg.

35) hatt – hattar, **flicka** – flickor, **öga** – ögon, **fot** – fötter, **tand** – tänder, **mus** – möss, **träd** – träd, **äpple** – äpplen.

36) Att lägga benen på ryggen – att fly ifrån en fara så fort man bara kan. **Att vara på örat** – att vara berusad. **Att hålla låda** – att prata mycket, att prata hela tiden om sådant som kanske inte intresserar andra. **Att ha gröna fingrar** – att ha god hand med växter, att vara kunnig om växter.

37) glas – glass, **dag** – dagg, **hat** – hatt, **tiger** – tigger.

38) full – ful, **flytta** – flyta, **bitter** – biter, **sill** – sil

39) Exempel på kläder: mössa, vantar, handskar, halsduk, jacka, kappa, rock, underställ, långkalsonger, fleecetröja, ylletröja etc.

40) Exempel på svenska barnvisor: Mors lilla Olle, Bä bä, vita lamm, Ekorn satt i granen etc.

41) Exempel på vad som finns i trädgårdar: skottkärra, spade, räfsa, kratta, vattenslang, vattenkanna, rabatter, buskar, blommor, träd, och om man har barn: gungställning, studs matta, sandlåda, lekstuga etc.

43) gran, tall, björk, asp, al, bok, sälg.

44) Exempel på skolord: penna, papper, lärobok, miniräknare, linjal, suddgummi, pennvässare, häftapparat, håslag(are), gem etc.

Exempel på vad man kan lära sig: läsa, skriva, räkna, tala olika språk, olika ämnen såsom biologi, teknik, slöjd, hemkunskap, idrott, bild etc.

45) Det innebär att alla har rätt att vistas i naturen och plocka bär, svamp och blommor. Allemansrätten betyder att var och en ska ta ansvar för natur och djurliv och visa hänsyn mot markägare och andra besökare. Man får inte störa och inte förstöra. Man får gå och cykla på stigar och vägar, slå upp sitt tält om det inte stör markägaren, och göra upp en eld om det inte skadar naturen eller lämnar fula spår. Man får inte skada levande träd och buskar genom att till exempel bryta loss kvistar eller plocka kottar från grenarna. Man får inte heller vistas på någon annans tomt utan lov.

46) Alla svenska medborgare som bor i Sverige och är 18 år har rösträtt i val till riksdagen. För svenska medborgare som bor utomlands gäller särskilda regler, men även de får rösta i riksdagsvalen. Svenska medborgare har också rösträtt till EU-parlamentet. Val äger rum vart fjärde år, förutom till EU-parlamentet där val sker vart femte år.

47) Viking är ett namn på en person som under vikingatiden var krigare eller sjörövare och som kom från Norden. Vikingatiden inföll 800–1050 efter Kristus. Ibland kallar man alla nordbor under vikingatiden för vikingar, men det är inte riktigt rätt. De flesta nordbor var bönder och gav sig aldrig ut på krigståg.

48) Exempel på jobb inom industri: maskintekniker, montör, truckförare etc. **Inom vård och omsorg:** sjuksköterska, hemtjänstpersonal, personlig assistent etc. **Inom offentlig sektor:** (sådant som betalas av skattepengar) lärare, polis, renhållningsarbetare, vägarbetare etc.

49) Norge, Danmark, Island och Finland. Till Norge hör också Svalbard (Spetsbergen), till Danmark hör Färöarna och Grönland, och till Finland hör Åland.

50) Samer är ett folk som lever i de nordligaste delarna av Norge, Sverige och Finland samt på Kolahalvön i Ryssland. Deras område kallas ofta Sápmi. Det finns drygt 100 000 samer i de fyra länderna.

Språk: Samerna talar samiska. Det är egentligen flera språk som är nära släkt med varandra och lite mer avlägset släkt med finska: östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Inom dessa tre språk finns flera dialekter. I Sverige pratas mest nordsamiska, men även lulesamiska och sydsamiska. Sedan år 2000 är samiska erkänt som ett minoritetsspråk i Sverige. Det innebär att de som talar samiska har vissa rättigheter att använda sitt språk i officiella sammanhang i Sverige och få undervisning i det.

Historia: Samerna räknas som ett urfolk. Man tror att samer kan ha bott i Norden sedan istidens slut för 10 000 år sedan. Det folk som bodde i Norrland då jagade och fiskade men hade inga renar. Rensköttsel uppstod på 1500-talet när samerna tämjde vilda renhjortar. Förr i tiden var samerna nomader. Det betyder att de inte bodde på ett ställe utan följde med sina renar upp på fjället på sommaren och ner i skogen på vintern. Renarna gav kött och mjölk och av deras skinn, ben och horn kunde samerna tillverka många av de föremål de behövde. Pälsar, stövlar, handskar med mera gick också att sälja. Man tillverkade även flera föremål av trä, som kåsor. På den tiden bodde samerna i traditionella bostäder som kallas kåta. Det fanns också speciella förråd, till exempel matboden som kallas njalla och stod på en hög mittstolpe. Packningen drogs efter renar i en släde som kallas ackja eller pulka. De samiska barnen fick gå i särskilda nomadskolor. Skolgången där var kortare än i vanliga skolor. Idag är det bara samer i en liten del av Norge som lever som nomader. De andra har fasta bostäder, och de som arbetar med rensköttsel sköter sina renar med hjälp av snöskoter, helikopter och datorkommunikation. Rensköttseln är fortfarande en viktig del av samisk kultur, men det är bara ungefär tio procent av samerna i Sverige som arbetar med det. Ett område där man har renar på bete kallas sameby. I Sverige finns det 51 samebyar.

Religion: I den samiska religionen var tron på andar viktig. Man trodde till exempel på rådnarna, som bland annat skyddade djur och växter. Den person som ansågs kunna få kontakt med andarna kallades nåjd. För att få kontakt med andarna och falla i trans använde nåjden en speciell trumma. Det var också vanligt med offerriter. Till exempel slaktade man renar vid en höstofferfest. Heligast av alla djur var björnen. På 1600- och 1700-talet försökte man få samerna att överge sin religion och bli kristna. Det tog lång tid och samerna gick över till kristendomen vid olika tidpunkter på olika platser.

Kultur: Den samiska klädedräkten kallas kolt. Samerna har en egen flagga och en egen nationalsång. I samernas kultur finns musik, litteratur, teater, slöjd, mat m.m.. Renen är ett viktigt djur. Samerna började samla ihop sig för att kunna vara med och bestämma för hundra år sedan. Sametinget i Sverige började arbeta år 1993. (Källa: sametinget.se, Ne.se)